

ANALIZA EVOLUȚIEI ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR DIN REPUBLICA MOLDOVA DIN PERSPECTIVA STUDIILOR DE LICENȚĂ ȘI DE MASTER

Liubomir CHIRIAC, doctor habilitat, profesor universitar

Eugenia CHIRIAC, doctor, conferențiar universitar

Universitatea de Stat din Tiraspol

Rezumat. În articolul respectiv sunt identificate unele tendințe în raport cu dezvoltarea învățământului superior din Republica Moldova, în mod special cu evoluția studenților și rețelei de învățământ superior cât și trendul existent privind înmatricularea studenților la licență și masterat din perspectiva domeniilor fundamentale. Astfel, numărul total de studenți înmatriculați cu finanțare în bază de contract în instituțiile de stat întotdeauna a fost mai mare comparativ cu numărul de studenți înmatriculați în baza de buget. Sunt menționate tendințele de bază existente în ultimii doi ani 2018, 2019.

Cuvinte cheie: rețele de învățământ superior, înmatricularea studenților, studii în bază de contract și buget.

Abstract. This article identifies some trends regarding to the development of higher education in the Republic of Moldova, especially with the evolution of students and the higher education network and the existing trend regarding enrollment of undergraduate and master's students from the perspective of fundamental fields. Thus, the total number of students enrolled with contract funding in state institutions has always been higher compared to the number of students enrolled on a budget basis. The basic trends existing in the last two years 2018, 2019 are mentioned.

Keywords: higher education networks, students enrollment, contract and budget studies

1. Evoluția studenților și rețelei instituțiilor de învățământ superior

Învățământul superior în Republica Moldova este organizat în universități, academii de studii, institute, școli de studii superioare, denumite instituții de învățământ superior sau universități, autorizate provizorii ori acreditate. Pot să se înscrie în învățământul superior absolvenții de liceu cu diplomă de bacalaureat. Condițiile de admitere, se bazează pe aceleași principii, dar pot să difere de la o instituție la alta. Structura învățământului superior din Republica Moldova reflectă principiile procesului Bologna: studii de licență, studii de masterat, studii de doctorat [1-6].

În tabelul 1 este ilustrată evoluția studenților și rețelei de învățământ superior din Republica Moldova în perioada 2013-2020.

Tabelul 1. Evoluția de instituții și studenți în instituțiile de învățământ superior

	2013 - 2014	2014 - 2015	2015 - 2016	2016 - 2017	2017 - 2018	2018 - 2019	2019 - 2020
Instituții	32	31	31	30	29	29	27
instituții de stat	19	19	19	19	19	19	18
instituții nestatale	13	12	12	11	10	10	9
Studenți, persoane	97 285	89 529	81 669	74 726	65 543	60 608	56 840
instituții de stat	78 919	72 474	66 938	62 108	55 341	50 620	47 745
instituții nestatale	18 366	17 055	14 731	12 618	10 202	9 988	9 095

Sursa: BNS

În anul 2019/2020, în Republica Moldova activau 27 de instituții de învățământ superior (18 instituții de stat și 9 instituții private). În municipiu Chișinău activează, în prezent, 23 universități, iar în orașele Cahul, Bălți, Comrat și Taraclia câte o singură universitate. Conform tabelului 1 în anul 2020 în țara activau cu 5 universități mai puțin comparativ cu anul 2013.

În anul de studii 2019/2020 numărul de studenți (56840) care își făceau studiile în universități, la licență (ciclul I) și master (ciclul II), comparativ cu anul 2013/2014, a înregistrat o diminuare cu 40445 de studenți (circa 42%). În instituțiile de stat numărul de studenți care își făceau studiile, în anul 2013/2014, reprezentau circa 81% (78919) iar în anul 2019/2020 cota parte a studenților din universitățile de stat constituia 84% din numărul total de studenți.

Diminuarea efectivelor de studenți a înregistrat intensități diferite în funcție de forma de proprietate, forma de finanțare și forma de învățământ. Comparativ cu anul de studii 2013/14 numărul studenților s-a diminuat cu 31174 persoane în instituțiile de stat (circa 40 %) și cu 9271 persoane în cele nestatale (circa 51%).

2. Înmatricularea studenților în instituțiile de învățământ superior

În continuare se vor examina tendințele referitor la înmatricularea studenților în universități pentru perioada 2013 -2019.

Tabelul 2. Înmatricularea în instituțiile de învățământ superior (Sursa: BNS)

	Înmatriculați (persoane)				
	Total	instituții de stat	din care:		instituții nestatale
			contract	buget	
2013/2014	26 450	22 417	12 154	10 263	4 033
Ciclul I, medicina și farmacia	19 195	16 166	9 637	6 529	3 029
Ciclul II	7 255	6 251	2 517	3 734	1 004
2014/2015	24 378	20 501	10 694	9 807	3 877
Ciclul I, medicina și farmacia	17 104	14 305	8 274	6 031	2 799
Ciclul II	7 274	6 196	2 420	3 776	1 078
2015/2016	24 617	20 939	11 591	9 348	3 678
Ciclul I, medicina și farmacia	17 683	15 094	9 378	5 716	2 589
Ciclul II	6 934	5 845	2 213	3 632	1 089
2016/2017	22 144	18 990	9 961	9 029	3 154
Ciclul I, medicina și farmacia	15 412	13 183	7 827	5 356	2 229
Ciclul II	6 732	5 807	2 134	3 673	925
2017/2018	18 926	16 459	9 159	7 300	2 467
Ciclul I, medicina și farmacia	13 297	11 592	7 190	4 402	1 705
Ciclul II	5 629	4 867	1 969	2 898	762
2018/2019	18 940	15 858	8 263	7 595	3 082
Ciclul I, medicina și farmacia	13 487	11 113	6 386	4 727	2 374
Ciclul II	5 453	4 745	1 877	2 868	708
2019/2020	19 413	16 599	8 937	7 662	2 814
Ciclul I, medicina și farmacia	13 592	11 491	6 905	4 586	2 101
Ciclul II	5 821	5 108	2 032	3 076	713

Numărul total de studenți înmatriculați (ciclul I și ciclul II) la universități pe parcursul anilor 2013/2014 – 2018/2019 a scăzut de la 26450 studenți la 18940 [7]. Astfel, s-a micșorat cu circa 29% ori cu 7540 studenți. În anul de învățământ 2019/2020 situația s-a ameliorat nesemnificativ, luând în considerare faptul că au fost înmatriculați circa 19413 studenți, cu 473 de studenți mai mulți comparativ cu anul precedent de învățământ 2018/2019.

Prin examinarea datelor din tabelul 2, putem evidenția următoarele tendințe:

- Numărul total de studenți înmatriculați cu finanțare în bază de contract în instituțiile de stat **întotdeauna a fost mai mare comparativ cu numărul de studenți** înmatriculați în baza de buget. Cota parte a studenților înmatriculați în bază de contract la instituțiile de stat variază de la 52% (anii 2014/2015; 2016/2017; 2018/2019) la 57% (anul 2017/2018).
- Numărul de studenți înmatriculați cu finanțare în bază de contract, la Ciclul I, în instituțiile de stat **întotdeauna a fost mai mare ca numărul de studenți** înmatriculați în baza de buget. Astfel, cota parte a studenților înmatriculați în bază de contract Ciclul I variază de la 57% (anul 2017/18) la 62% (în anii 2015/16; 2017/18).
- Numărul de studenți înmatriculați în bază de contract, la Ciclul II, în instituțiile de stat **întotdeauna a fost mai mic ca numărul de studenți** înmatriculați în baza de buget. Cota parte a studenților înmatriculați în bază de contract variază de la 37% (anii 2016/2017) la 40% (anii 2013/2014; 2017/2018; 2018/2019; 2019/2020).
- În anul de studii 2019/2020, în învățământul superior au fost înmatriculate 13,6 mii persoane la ciclul I și 5,8 mii persoane la ciclul II (vezi tabelul din anexa 2). În instituțiile de învățământ de stat, la ciclul I au fost înmatriculați 11,5 mii studenți (84,5% din total înmatriculați la ciclul I), 60 la sută dintre aceștia fiind cu finanțare în bază de contract.
- În anul de studii 2019/2020, la ciclul II, au fost înmatriculați 5,1 mii studenți (87,8% din total înmatriculați la ciclul II), iar 60 la sută dintre aceștia –cu finanțare bugetară.
- Comparativ cu anul de studii 2018/19, în instituțiile de învățământ de stat au fost înmatriculați mai mulți studenți în bază de contract (cu 8,1% la ciclul I și 8,3% la ciclul II) și cu finanțare bugetară la ciclul II (cu 7,3%), în același timp, fiind înregistrat un număr mai mic al celor înmatriculați cu finanțare bugetară la ciclul I (cu 3,0%).
- Numărul de studenți înmatriculați **în sectorul nestatal**, la ciclul I, a constituit 2,1 mii persoane, cu 11,5% mai puțin decât în anul de studii 2018/19. La ciclul II erau 0,7 mii, la fel ca și în anul de studii 2018/19.

3. Studenți înmatriculați la ciclul I și II pe domenii fundamentale 2018/2019 și 2019/2020

Să examinăm înmatricularea studenților din perspectiva domeniilor fundamentale: Educație; Arte și Științe Umanistice; Științe Sociale, Jurnalism și Relații Publice; Business,

Administrație și Drept; Științe ale Naturii, Matematică și Statistică; TIC; Inginerie, Tehnologii de Prelucrare, Arhitectură și Construcții; Științe Agricole, Silvicultură, Piscicultură și Medicină Veterinară; Sănătate; Servicii.

Tabelul 3. Studenți înmatriculați la ciclul I, pe domenii fundamentale, în 2018/2019 și 2019/2020

Domenii fundamentale	2018-2019 Ciclul I	2019-2020 Ciclul I
1) Educație	12,9% (poziția III)	13,1% (poziția II)
2) Arte și științe umanistice	5,6% (poziția VIII)	5,7% (poziția VII)
3) Științe sociale, jurnalism și relații publice	6,6% (poziția VI)	6,3% (poziția VI)
4) Business, administrație și drept	37,2% (poziția I)	38% (poziția I)
5) Științe ale naturii, matematică și statistică	2,1% (poziția IX)	2% (poziția IX)
6) TIC	7,3% (poziția V)	8,3% (poziția IV)
7) Inginerie, tehnologii de prelucrare, arhitectură și construcții	13,5% (poziția II)	12,4% (poziția III)
8) Științe agricole, silvicultură, piscicultură și medicină veterinară	1,6% (poziția X)	1,8% (poziția X)
9) Sănătate	5,7% (poziția VII)	5,6% (poziția VIII)
10) Servicii	7,5% (poziția IV)	6,8% (poziția V)
Total	100%	100%

Sursa: BNS

Din tabel se vede că cel mai solicitat domeniu de către absolvenți este „*Business, administrație și drept*”. În anii 2018, 2019 studenții care au optat pentru specialitățile domeniului respectiv constituiau circa 37% și 38% din totalul studenților înmatriculați la ciclul I și ciclul II. Trendul în cauză este determinat în primul rând de posibilitatea de a fi angajați la joburile cele mai bine plătite în țară după absolvire și care au conexiune cu specialitățile domeniului dat. Astfel, specialitățile determinate de domeniu „*Business, administrație și drept*”, sunt deja mulți ani la rând în topul preferințelor studenților moldoveni.

În anul 2019, pe poziția a doua și a treia, la mici diferențe, se află respectiv domeniul „*Educației*”(13,1%) și „*Inginerie, tehnologii de prelucrare, arhitectură și construcții*” (12,4%). În anul 2018, pozițiile domeniilor respective erau interschimbate: pe poziția II era „*Inginerie, tehnologii de prelucrare, arhitectură și construcții*” (13,5%) iar pe poziția III „*Educației*”(12,9%). Numeroasele locuri vacante solicitate de piața muncii în domeniul *Educației* și *Ingineriei*, chiar și nefiind foarte atractive din punct de vedere al salariului, îi determină pe o bună parte din absolvenții de liceu să aleagă specialitățile domeniilor respective.

Pe poziția IV și V, în anul 2019, după popularitate în rândul absolvenților de liceu se află respectiv domeniile „*Tehnologii Informaționale și Comunicaționale*” (8,3%) și „*Servicii*” (6,8%). În anul 2018, domeniile respective erau pe poziții interschimbate: „*Servicii*” (7,5%) erau pe poziția IV și „*Tehnologii Informaționale și Comunicaționale*” (7,3%) pe poziția V.

Care ar fi explicația? Aproape toate sectoarele economice sunt în curs de digitalizare, iar noile tehnologii și sisteme de inteligență artificială apar tot mai des în peisaj. Acest trend atrage tot mai mulți tineri în domeniul respectiv. Programatorii studenți, de exemplu, sunt cei mai doriți de angajatori, recrutați și angajați chiar din timpul studiilor. Serviciile reprezintă un sector economic ce se dezvoltă destul de intens și din aceste considerente devin tot mai solicitate pe piața muncii. Și în acest domeniu studenții sunt recrutați și angajați, din timpul studiilor, de companiile din domeniu. În Republica Moldova tot mai mult se investește în domeniile respective (TIC, HoReCa etc.) și astfel se deschid tot mai multe locuri de muncă, relativ bine plătite pentru angajați.

Domeniul „*Științe sociale, jurnalism și relații publice*” se află, pe poziția VI, atât în anul 2018 (6,6%) cât și în anul 2019 (6,3%). Interesul pentru domeniul respectiv rămâne a fi destul de ridicat. *Științele sociale* reprezintă un grup de discipline academice care studiază aspectele umane ale lumii. Ele se deosebesc de artă deoarece folosesc metoda științifică în studiul umanității, inclusiv metode calitative și cantitative. Tinerii care visează să intre în viața politică, să devină specialiști în economie, relațiile internaționale, jurnaliști, sociologi sau psihologi au la dispoziție o gamă variată de facultăți la care se pot înscrie.

După cum se poate observa, tinerii sunt atrași de meseriile care le pot aduce câștiguri mai mari, chiar dacă pentru unele dintre acestea sunt nevoiți să învețe foarte mult.

„*Arte și științe umanistice*” și „*Sănătate*” sunt domeniile care practic se află pe aceeași poziție al topului preferințelor (poziția VII-VIII) atât în anul 2018, având respectiv 5,6% și 5,7%, cât și în anul 2019, cu procentajul respectiv de 5,7% și 5,6%.

Să clarificăm termenii utilizați. Britanica Online definește Arta ca „îndemânare și imaginație în creația de obiecte, medii ambiante sau experiențe estetice care pot fi împărtășite” (*the use of skill and imagination in the creation of aesthetic objects, environments, or experiences that can be shared with others.*). Marele scriitor Lev Tolstoi a definit arta ca un mijloc indirect de a comunica între persoane. Iar științele umanistice reprezintă științe care studiază aspectele culturii umane în general sau ale celei clasice. Sănătatea fiind în legătură directă cu medicină, reprezintă, de fapt, domeniu preferat de o bună parte din absolvenții de licee.

Medicina (latinescul: *ars medicina* = arta de a vindeca) este știința și practica stabilirii diagnosticului, prognosticului, tratamentului și prevenirii bolilor. Această știință operează cu concepte mai noi sau mai vechi din majoritatea științelor, de la anatomia umană fundamentală, până la modele matematice complexe și chiar noțiuni împrumutate din câmpul filosofiei și al artei.

În domeniile respective vin acei absolvenți de licee care pe bune sunt pasionați și atrași de „*Arte și științe umanistice*” ori „*Sănătate*”. Chiar dacă este necesar să studieze foarte mult la început de cale, studenții sunt atrași de specialitățile care le pot aduce satisfacție profesională și remunerare pe măsura așteptărilor, proporționale cu eforturilor depuse în construcția carierei.

Pe ultimele locuri, IX și X, în anul 2018 și 2019, se află domeniul „Științe ale naturii, matematică și statistică” (2,1% și respectiv 2%) și „Științe agricole, silvicultură, piscicultură și medicină veterinară” (1,6% și respectiv 1,8%).

Probabil că salariile foarte mici din aceste domenii de mare importanță pentru economia națională nu reprezintă o atracție pentru tinerii din ziua de azi. Numai așa poate fi explicat procentul destul de scăzut al celor care doresc să studieze în aceste domenii, chiar dacă sunt considerate unele din primele ocupații ale omului, inclusiv activități științifice.

Aceleași tendințe se observă și aceleași explicații pot fi punctate și cazul examinării studenților înmatriculați la ciclul II pe domenii fundamentale în perioada 2018/2019 și 2019/2020 [7].

Tabelul 4. Studenți înmatriculați la ciclul II, pe domenii fundamentale, 2018/2019 și 2019/2020

Domenii fundamentale	2018-2019 Ciclul II	2019-2020 Ciclul II
1) Educație	20,1% (poziția II)	18,3% (poziția II)
2) Arte și științe umanistice	6,3% (poziția IV)	6,3% (poziția V)
3) Științe sociale, jurnalism și relații publice	9,4% (poziția III)	9,4% (poziția III)
4) Business, administrație și drept	40,3% (poziția I)	43,2% (poziția I)
5) Științe ale naturii, matematică și statistică	2,8% (poziția VII)	2,5% (poziția VIII)
6) TIC	5,3% (poziția V)	4,8% (poziția VI)
7) Inginerie, tehnologii de prelucrare, arhitectură și construcții	9,4% (poziția III)	9,1% (poziția IV)
8) Științe agricole, silvicultură, piscicultură și medicină veterinară	1,7% (poziția VIII)	2% (poziția IX)
9) Sănătate		
10) Servicii	4,7% (poziția VI)	4,4% (poziția VII)
Total	100%	100%

Sursa: BNS

În clasamentul respectiv surprinde numărul scăzut al tinerilor care vor să urmeze o carieră în domeniul TIC. Deși sunt meserii foarte bine plătite, doar 5,3% în anul 2018 și 4,8% în anul 2019, dintre studenți, aleg specialitățile care țin de acest domeniu. Doar faptul că sunt necesare eforturi intelectuale și morale mari și anumite aptitudini înnăscute pentru a deveni specialiști de înaltă calificare pot să-i facă pe studenți să trateze cu prudență acest domeniu de mare perspectivă.

Pe ultimele locuri se situează, în ordine, „Științe ale naturii, matematică și statistică matematică”, și „Științe agricole, silvicultură, piscicultură și medicină veterinară” - care împreună adună 4,5% atât în anul 2018 cât și în anul 2019 din numărul total de studenți la ciclul II. Probabil că salariile foarte mici din sistemul educației naționale nu reprezintă o atracție pentru tinerii din ziua de azi. Numai așa poate fi explicat procentul destul de scăzut al celor care doresc să studieze în acest domeniu și să se ocupe de educația generațiilor viitoare.

Concluzii și sinteze

1. Cel mai solicitat domeniu de către absolvenții de liceu este „*Business, administrație și drept*”. În anii 2018, 2019 studenții care au optat pentru specialitățile domeniului respectiv constituiau circa 37% și 38% din totalul studenților înmatriculați la ciclul I și ciclul II. Această tendință este determinată în primul rând de posibilitatea de a fi angajați la joburile cele mai bine plătite în țară după absolvire și care au conexiune cu specialitățile domeniului dat. Astfel, specialitățile determinate de domeniu „*Business, administrație și drept*”, sunt deja mulți ani la rând în topul preferințelor studenților moldoveni.
2. Înmatricularea studenților în anul 2019, a determinat că pe poziția a doua și a treia, la mici diferențe, se află respectiv domeniul „*Educației*”(13,1%) și „*Inginerie, tehnologii de prelucrare, arhitectură și construcții*” (12,4%). În anul 2018, pozițiile domeniilor respective erau interschimbate: pe poziția II era „*Inginerie, tehnologii de prelucrare, arhitectură și construcții*”(13,5%) iar pe poziția III „*Educație*”(12,9%). Numeroasele locuri vacante solicitate de piața muncii în domeniul Educației și Ingineriei, chiar și nefiind foarte atractive din punct de vedere al salariului, îi determină pe o bună parte din absolvenții de liceu să aleagă specialitățile domeniilor respective.
3. Pe poziția IV și V, în anul 2019, după popularitate în rândul absolvenților de liceu se află respectiv domeniile „*Tehnologii Informaționale și Comunicaționale*” (8,3%) și „*Servicii*” (6,8%). În anul 2018, domeniile respective erau pe poziții interschimbate: „*Servicii*” (7,5%) erau pe poziția IV și „*Tehnologii Informaționale și Comunicaționale*” (7,3%) pe poziția V. Aproape toate sectoarele economice sunt în curs de digitalizare, iar noile tehnologii și sisteme de inteligență artificială apar tot mai des în peisaj. Această tendință atrage tot mai mulți tineri în domeniul respectiv. Programatorii studenți, de exemplu, sunt cei mai doriți de angajatori, recrutați și angajați chiar din timpul studiilor. Serviciile reprezintă un sector economic ce se dezvoltă destul de intens și din aceste considerente devin tot mai solicitate pe piața muncii. Și în acest domeniu studenții sunt recrutați și angajați, din timpul studiilor, de companiile din domeniu. În Republica Moldova tot mai mult se investește în domeniile respective (TIC, HoReCa etc.) și astfel se deschid tot mai multe locuri de muncă, relativ bine plătite pentru angajați.
4. Pe ultimele locuri IX și X (din cele X domenii fundamentale), în anul 2018 și 2019, se află domeniul „*Științe ale naturii, matematică și statistică*” (2,1% și respectiv 2%) și „*Științe agricole, silvicultură, piscicultură și medicină veterinară*” (1,6% și respectiv 1,8%). Salariile foarte mici din aceste domenii de mare importanță pentru economia națională nu reprezintă o atracție pentru tinerii din ziua de azi. Numai așa poate fi explicat procentul destul de scăzut al celor care doresc să studieze în aceste domenii, chiar dacă sunt considerate unele din primele ocupații ale omului, inclusiv activități științifice.

5. Constatăm că în anul 2019, domeniile „*Inginerie, tehnologii de prelucrare, arhitectură și construcții*” (12,4%) și „*Tehnologii Informaționale și Comunicaționale*” (8,3%) sunt cele mai solicitate domenii ale științelor reale. Contrar acestor constatări, mai mult de 50% din tinerii specialiști din domeniul *Științe reale* (inclusiv IT) nu au fost interesați în timpul studiilor pre-universitare de aceste științe, deci nu au avut o pregătire suficient de bună în acest domeniu înainte de a fi admiși la universitate.
6. Pentru ameliorarea situației în învățământul superior din Moldova este necesară, din partea statului, finanțarea corespunzătoare a instituțiilor de învățământ superior, cu accent special asupra domeniilor cu potențial de creștere și sprijinirea financiară a programelor de studii care sunt corelate cu cerințele angajatorilor.
7. La fel, este necesară sprijinirea dezvoltării unor programe de studii atractive în limbi de circulație internațională și promovarea, prin intermediul și cu ajutorul statului, a pachetelor de oferte educaționale de perspectivă în diverse țări, în vederea atragerii de studenți străini. Astfel, se pot păstra și dezvolta universitățile cu tradiții vechi și cu colective de profesori de excepție care sunt în stand-by în prezent din cauza lipsei de studenți (matematica, chimie etc). La fel este necesară intensificarea consolidării relațiilor bilaterale cu universități din Uniunea Europeană, precum și cu țări terțe pentru a prelua și a implementa cele mai bune practici care se referă la dezvoltarea instituțiilor de învățământ superior.

Bibliografie

1. Codul Educației al Republicii Moldova. <http://www.edu.md/ro/codul-educatiei>
2. Strategia „Educația 2020”. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 944 din 14.11.2014. Monitorul Oficial, nr. 345-351 din 21.11.2014, Art. nr. 1014.
3. Repere conceptuale privind implementarea și îmbunătățirea sistemului de management al calității în instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova (Hotărârea Colegiului nr.3.4. din 19.03.2009).
4. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning (2006/962/EC). Official Journal of the European Union. L 394/10. 30.12.2006
5. Comisia Europeană/EACEA/Eurydice, 2011. Educația în domeniul științelor în Europa: Politici naționale, practici și cercetare. Brussels: Eurydice, 2011. – 162 p. ISBN 978-92-9201-329-5.
6. Comisia Europeană/EACEA/Eurydice, 2012. Dezvoltarea competențelor-cheie în școlile din Europa: Provocări și Oportunități pentru Politică. Raport Eurydice. Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2012. – 68 p. ISBN 978-92-9201-446-9.
7. Biroul National de Statistica <https://statistica.gov.md/category.php?l=ro&idc=116>